

Dr. Varga Norbert

Kartelljog története

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege kollokviummal záródó előadás

Tagozat FK1801-17, FKÜ1801

Tárgyfelelős tanszék SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Jogtörténeti Tanszék

Oktatók Dr. Varga Norbert
egyetemi docens

Elérhetőség 6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. szoba
Tel/Fax: (62) 544-412
E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu

Tantárgyi kreditpontok 2

Követelmények az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

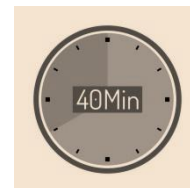
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Az olvasólecke elsajátítását segíti a hozzátartozó videólecke.
5. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
6. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.

7. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Kodifikációs előzmények I.

I. Az I. világháború hatása a kodifikációra:

„A világháborút megelőző békés időszak hosszú tartama és az írott kodex hiánya talán érthetővé, de éppenséggel nem teszi megbocsáthatóvá azt az elfogulatlanságot, amely magánjogunkat az eseményekkel szemben úgyszólván védtelenül hagyta.” (ALMÁSI ANTAL: A háború hatása a magánjogra, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1917, 8. p.)

Új kedvencek az ölel-díval helyett, — tekintettel az élelmiszer-
drágaságra. („Rire.”)

Almási Antal: A háború hatása a magánjogra (1917) című munkájában e szavakkal kezdi felvázolni a magánjog helyzetét, változásának okait és azt, hogy milyen hatást gyakorolt a világháború a magánjog területéhez tartozó jogszabályok tartalmára vagy keletkezésére.

Ismerve a magánjogi kodifikáció korabeli viszonyait, azt kell, hogy mondjuk, hogy a bíróságok szerepe jelentősen megnövekedett ebben az időszakban, különös tekintettel a jogbiztonság és a jogegység megteremtésére. Nem volt ez másképp a világháború kitörését követően sem, hiszen a Kúria többször is reflektálni próbált a háború okozta jogi problémákra. Magánjogi kódex hiányában a bíróságoknak jutott az a feladat, hogy a kartellügyeket a meglévő joganyag alapján eldöntsék. Meg kell azonban jegyezni, hogy, ha ehhez az 1875:XXXVII. tc. (kereskedelmi törvény, továbbiakban Kt.) vagy az 1884:XVII. tc. (ipartörvény) sem nyújtott elégséges jogalapot. A bíróságok jogfejlesztő tevékenysége mellett a kormánynak is foglalkoznia kellett a kartelljog szabályozásával, hiszen a bíróságok ítélkezése kevésbé tudta a gazdasági folyamatokat befolyásolni.

Megállapítható, hogy az I. világháború hatással volt a magánjogra, a magánjogi kodifikációra, ami leginkább az állami beavatkozás által vált tetten érhetővé, hiszen békeidőben az állam a jogvédelemtől eltekintve távol tartotta magát a magánjogi jogviszonyokba történő beavatkozástól, de a háború kitörésével ez a helyzet megváltozott. Az államcél, a közérdek biztosítása érdekében a beavatkozás szükségességes volt, különös tekintettel az árszabályozásra.

A háború a trianoni békeszerződéssel zárult, amelynek III. fejezete a téma szempontjából különösen releváns:

„Magyarország kötelezi magát, hogy minden szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedést megtesz avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikétől származó nyersterményeket és ipari gyártmányokat a kereskedelmi forgalomban a tisztességtelen verseny minden módja ellen megvédje.” (1921:XIII. tc. (1920. június 04-én kötött trianoni békeszerződés becikkelyezéséről) 210. cikk.)

Elindult tehát szükségképpen a történelmi események következtében egy olyan kodifikációs folyamat, ami e megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyokra próbált reflektálni és a jövőre nézve jogbiztonságot nyújtani.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket.

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdragító visszaélésről szóló 1920:XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan szabályozni.

Az uzsoráról szóló törvény szintén büntetőjogi eszközökkel kívánt fellépni az árdragításokkal szemben, azonban emellett szükség mutatkozott a gazdasági versenyre és a verseny szabadságának védelmére is.

Az a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. ezt kívánta pótolni. A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben részesítse, ami állami beavatkozással volt megvalósítható. Erre azért volt szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.

II. A tisztességtelen versenyről általában:

1. § Üzleti versenyt nem szabad az üzleti tisztességbe vagy általában a jó erkölcsbe ütköző módon folytatni.

A jelen törvény értelmében erre jogosult, attól, akinek magatartása az előbbi bekezdésbe ütközik (tisztességtelen verseny), az ily magatartás abbahagyását és szándékosság vagy gondatlanság esetében a kár megtérítését követelheti.

E kodifikációs előzményeket követően jutunk el odáig, hogy külön jogszabályban kellett rendezni a gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokat, a tisztességtelen piaci magatartások egy speciális és koordinált változatát, a kartelleket 1931-ben.

III. Az 1920:XV. tc. megalkotása:

A háborús időszak olyan változásokat eredményezett a gazdaságban és a társadalomban, amelyek kihatással voltak a jogrendszer fejlődésére. A jogszabályok megalkotásának hátterében olyan gazdaságpolitikai megfontolások is álltak, amelyek elsősorban a fogyasztók érdekeit védték, az emberek megélhetését igyekeztek elősegíteni. A piaci szükségletek kielégítése és a társadalmi igények, a létfenntartáshoz szükséges áruk rendelkezésre bocsátása és a fogyasztók szükségletei jelentős mértékben megváltoztak a világháború következtében. A jog erre a helyzetre reflektálva igyekezett a fogyasztók védelmét biztosítani, az ún. közszükségleti cikkek megvásárlását mindenki számára lehetővé tenni.

A kartelljog kialakulása és szabályozása szoros összefüggésben állt az árszabályozással. Ezért mondhatjuk azt, hogy az árdragító visszaélések szabályozása a kartelljog előzményének tekinthető, hiszen maga a kartellkérdés is alapvetően árkérdés. Az árszabályozás vizsgálatát szükségesnek tartom a kartelljog kodifikációjának megértéséhez, annak egyik igen fontos állomását jelentette.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket az árak és a haszonkulcs maximalizálása érdekében.

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában is megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdragító visszaélésekről szóló 1920:XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan megreformálni, amelyhez kapcsolódó törvényszéki jogesetek ismertetésére kerül sor.

IV. Az árdragító visszaélések tényállásai:

Az 1920:XV. törvénycikk 1. §-a az árdragító visszaélések nyolc tényállását sorolta fel, amelyek a következők: az ártúllépés, az áruuzsora, a munkabéruzsora, az árdragító üzérkedés, az áruelevonás, az árucsempészet, a közszükségleti cikkek eladásának megtagadása és az előző cselekmények elkövetésére történő felhívás, ajánlkozás, összebeszélés vagy egyesülés. A felsorolt tényállások elkövetői vétséget valósítottak meg, amelyeket három súlyos esetben büntetné minősített át az 1921:XXVI. tc. 8. §-a. A kilencedik tényállást a törvény 3. § 3. bekezdése tartalmazta, ami nem volt más, mint az ármegállapító hatóság tévedésbe ejtése végett hamis vagy hamisított adatokat tartalmazó okirat használata, ami büntettnek minősült. A tizedik tényállást a törvény 4. §-a határozta meg, ami az üzem vagy vállalat tulajdonosa, vagy a megbízó által felügyelet vagy ellenőrzés körül elkövetett mulasztást foglalta magába, ami szintén vétségnek minősült.

1. § Árdragító visszaélés vétségét követi el:

1. aki közszükségleti cikkért a törvény értelmében erre jogosult hatóság részéről megszabott vagy megengedett (8. §) legmagasabb árnál magasabb árt követel, köt ki vagy fogad el, vagy aki közszükségleti cikket nyereséget célzó továbbeladás végett a legmagasabb árnál magasabb áron vásárol (ártúllépés);

2. aki olyan közszükségleti cikkért, amelynek legmagasabb árát a hatóság meg nem szabta, oly árt vagy egyéb ellenszolgáltatást követel, köt ki vagy fogad el, amely - tekintettel az előállítási vagy termelési, illetőleg a beszerzési és egyéb költségekre, valamint az összes egyéb körülményekre, különösen a gazdasági élet viszonyaira is - a méltányos hasznót meghaladó nyereséget foglal magában (árúzsora);

3. aki közszükséglet tárgyául szolgáló munkateljesítésre vonatkozó szerződésnél akár mint munkaadó, akár mint munkavállaló a másik fél szorult helyzetének kihasználásával olyan ellenszolgáltatást követel, köt ki vagy fogad el, amely - tekintettel az összes körülményekre, különösen a gazdasági élet viszonyaira is - a saját szolgáltatásának értékét szembetűnően aránytalanul meghaladja (munkabéruzsora);

4. aki közszükségleti cikkel árdragításra alkalmas módon üzérkedik; különösen ily célból a közszükségleti cikk árát az árúnak a fogyasztóhoz juttatása végett nem szükséges közbenső kereskedéssel (láncolatos kereskedés) drágítja vagy közszükségleti cikk forgalombahozatalának közvetítésénél aránytalan díjazásért jár el (árdragítóüzérkedés);

5. aki forgalombahozatal céljára rendelt közszükségleti cikk készletét a cikk árának drágítása vagy magas árának fenntartása végett nyereszkesedési cézzal elrejt, eltitkolja, megsemmisíti, használhatatlanná teszi, a forgalombahozataltól visszatartja, termelését (előállítását) vagy a vele való kereskedést korlátozza vagy a készletet a közellátástól árdragításra alkalmas bármely más módon jogosulatlanul elvonja (árúelvonás);

6. aki oly közszükségleti cikket, amelynek forgalmát a minisztérium rendelkezései korlátozzák, e korlátozások megszegésével vagy kijátszásával nyereszkesedés végett beszerez vagy a minisztérium tilalma ellenére külföldre vagy az ország megszállott területére kivisz (árúcsempészet);

7. aki forgalombahozatal céljára rendelt közszükségleti cikk eladását valakivel szemben megtagadja abból az okból, mert az vagy hozzátartozója őt vagy más a jelen törvénybe ütköző cselekmény miatt a hatóságnál feljelentette.

Az elkövetés tárgya: közszükségleti cikk

A törvény által felsorolt tényállások elkövetési tárgya a közszükségleti cikk volt. A törvény által biztosítani szeretnék volna a jogalkotók, hogy a tisztességes üzleti forgalom által mindenki számára elérhető legyen a közszükségleti cikkek megszerzése és használata.

Finkey Ferenc kijelentette, hogy a

Meg kell tehát határozni, hogy mi minősült közszükségleti cikknek, amelyet maga a törvény

„világháborúnak kellett közbejönni, hogy a gazdasági szabadság eme túlhajtott értelmezése, a megszorult szegény ember „kizsákmányolása”, az uzsora tekintetében a tisztességes, emberies felfogás diadalmaskodjék. Ezt a megváltozott közfelfogást jutatta érvényre a törvény „midőn szigorú büntetés alá helyezi az „árdrágítás”-nak lehetőleg minden alakját s az igazság vasvesszőjével sújt le a lelketlen uzsorások különböző csoportjaira, akik rút haszonlesésből képesek a gazdasági összeomlás, az általános szerencsétlenség idején aljas gazdasági vágyból beletaszítani a kevésbé élelmes, vagy túlbecsületes embertársaikat az éhség, a lerongyolódás, az anyagi tönkrement s az ebből folyó fokozatos erkölcsi le- és elzüllesztés örvényébe, míg ők maguk, az ügyes manipulációkkal szerzett millióikon lucullusi életet élnek s tobzódnak a pazarlásban és fényűzésben.” (FINKEY, 1932. 137. p.)

nem definiált. A bírói gyakorlat dolgozta ki a közszükségleti cikk fogalmát, amelyre utalást a később bemutatott jogesetekben is találunk.

A Kúria a B. II. 272/1934. sz. ítéletében megállapította a gépszönyegek és végvásznak ára kapcsán indított eljárásban, hogy „a közszükségleti cikk [...] olyan áru, amelyet - miként azt a kir. Kúria hasonló esetben B. II. 2/1921. számú elvi jelentőségű határozatában kimondta, - minden a kultúra általános színvonalán álló ember az élet rendes körülményei között, tekintet nélkül társadalmi állásra, műveltségre és vagyoni viszonyaira, használhat.”

FINKEY FERENC
(1870-1949)

A Kúria ítéletében két fontos megállapítást tett, amelyek közül az első a közszükségleti cikk fogalma, ahogy azt előbb idéztük, míg a másik, hogy az árdrágító visszaélés vétsége ügyletkötés nélkül már a követeléssel befejezett stádiumba kerül. Ez azt jelentette, hogy a követelés fogalmát kimerítette már pusztán az a kijelentés, hogy az eladó a cikk árát a megengedettnél magasabb áron határozta meg.

Az összes tényállás szándékos cselekmény volt, kivéve a 4. §-ba foglalt mulasztást. A nyereszkeskedési célzat kifejezetten meg is jelent a törvény rendelkezései között az 1. § 1., 5. és 6. pontjaiban felsorolt cselekmények kapcsán, hiszen a nagy nyereség miatt veszélyesek igazán

„A kifejezés maga jelzi, hogy itt nagy haszonra, a meggazdagodásra való törekvés értendő, ami azonban nem mindig az aránytalanul magas, jogtalan bevételt jelenti, hanem ide esik a talán szerényebb, de nem jogtalanul szedett haszon is, ha ez az esetek (a bevétel) nagy száma folytán egészében véve mégis nagy hasznót, állandó jogtalan nyereséget jelent.” (FINKEY, 1923. 139. p.)

ezek a cselekmények a társadalomra. A bírói gyakorlat dolgozta ki, hogy ez mit is takar.

Az uzsorabíróságok felállítása

Az árdrágító visszaélések törvényi szabályozása az igazságszolgáltatási szervezet kapcsán is változást hozott, hiszen felállításra kerültek az ún. uzsorabíróságok. Az uzsorabíróságokat minden királyi törvényszéken létre kellett hozni, amelynek büntető hatásköre volt. Ezen felül azoknál a járásbíróságoknál is, amelyeknél az árdrágító visszaélések száma jelentős volt. Ezeket a járásbíróságokat az illetékes ítélőtábla elnöke határozta meg. A törvényszékek mellett felállított

uzsorabíróságok hatásköre kiterjedt az árdrágító visszaélések büntette tekintetében az egész törvényszék területére kivéve, ha egy járásbíróság mellett uzsorabíróságot hoztak létre. Az árdrágító visszaélések vétsége esetében az uzsorabíróság hatáskörébe annak a járásbíróságnak a területén elkövetett bűncselekmények tartoztak, amelyek területe a törvényszék kerületéhez tartozott. A járásbíróságoknál létrehozott uzsorabíróságok hatósága a járásbíróság, vagy néhány szomszédos járásbíróság területére terjedt ki.

Az uzsorabíróságok előtti eljárás során az 1896:XXXIII. tc. (továbbiakban: Bp.)

rendelkezéseit kellett alkalmazni. Az eljárás tárgya csak az 1920:XV. törvénycikkbe ütköző bűncselekmény lehetett. Az illetékességet az elkövetés helye határozta meg. Az eljárás során sem vizsgálatnak, sem pedig alakszerű nyomozási eljárásnak nem volt helye. Az ügyészség gyakorolta a vizsgálóbíró megillető jogokat és intézkedései ellen perorvoslatot nem lehetett benyújtani. Az eljárás során szakkérdés merült fel, akkor a szakértő véleményét lehetőleg még a nyomozás során be kellett szerezni. A szükséges információk begyűjtését követően az ügyészség vádindítványt nyújtott be az uzsorabíróság elnökéhez, amelyet a terhelttel is közölni kellett.

A tárgyalást a Bp. XVIII. fejezetében foglalt rendelkezések alapján kellett lefolytatni. A terhelt védőt választhatott. Kötelező volt a védő igénybevétele, ha büntett miatt indult eljárás. A vádindítványt fel kellett olvasni a tárgyaláson. A terheltnek a bíróság tagjai kérdéseket intézhettek. A bíróság ítélete ellen csupán semmisségi panaszt lehetett benyújtani azon az alapon, ha az uzsorabíróság ténymegállapítása ellentétben állt az iratok tartalmával a Bp. 385. §-ában meghatározott esetekben, továbbá a büntetés és a vagyoni elégtétel súlyosbítása vagy enyhítése végett. A semmisségi panaszt a Kúria bírálta el a felterjesztéstől számított 30 napon belül. A Kúria eljárása során a ténymegállapítást helyesbíthette és a Bp. 387. §-ának rendelkezése alapján a törvénynek megfelelő határozatot hozhatott. A bíróság meg is semmisíthette az ítéletet és a bizonyítás kiegészítését rendelhette el a Bp. 406. §-a alapján. A Kúria új eljárást is elrendelhetett.

Az árdragító visszaélések a gyakorlatban

A szegedi uzsorabíróság bírja az árdragító visszaélés büntette miatt Liliom K. vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 1. bekezdés 1., 4. és 6. pontjába ütköző, az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint minősülő folytatólagosan elkövetett árdragító visszaélés büntetében bűnösnek találta és a vádlottat az 1920:XV. tc. 1. §. 2. bekezdés és az 1940:XVIII. tc. 9. §. 1. bekezdés alapján a Btk. 92. §-nak alkalmazásával tíz hónap börtönre mint főbüntetésre, három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, továbbá a II. Bn. 3. §. 2. bekezdése alapján 3000 pengő pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.

A bíróság a bizonyítási eljárást Liliom K. vádlott beismerő vallomása, a kihallgatott tanúk vallomása, valamint az orvosszakértők szakvéleménye és az 59406/1942. K. K. számú rendeletben foglaltak alapján folyatta le.

„A mostani háborús időkben a rézgálic csak nagyon korlátozott mennyiségben állván a fogyasztás részére rendelkezésre, ezért annak forgalmát a kormányhatóság rendelettel szabályozta és pedig úgy, hogy az csak a közigazgatósági hatóságok által az érdekelteknek kiosztott u.n. utalványok ellenében vásárolható.” MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.

Az érdekelt gazdák szőlő és gyümölcsös ingatlanuk után kataszteri holdanként 12 kg rézgálic vásárlására jogosító utalványt

kaptak 1942-ben. Ez a 12 kg rézgálic azonban a szőlőnek több alkalommal történő permetezéséhez nem elegendő, ezért a gazdák minden áron igyekeztek azt akár a feketepiacon is megszerezni. A vádlott vallomása szerint tudott arról, hogy rézgálicutalványokat kg-ként 8-10 pengőért lehetett vásárolni. Mivel vádlottnak szüksége volt a művelése alatt álló és a gyermekei tulajdonát képező kb. öt kataszteri holdnyi szőlő permetezéséhez rézgálicra, felkereste barátját, Vezér Ernő városi tisztviselőt, aki többek között ugyancsak rézgálic utalványokkal elkövetett visszaélés miatt előzetes letartóztatásban volt. Nem mellesleg ez a személy Szeged városnál a rézgálicutalványokat kezelte. Első alkalommal 50 kg-ról szóló utalványt kapott, de azért pénzt nem fizetett, hanem ellenszolgáltatásul azt kérte Vezér E., hogy küldjön neki „*egy-et-mást, ami kikerül a házból*” Vádlott ekkor három pár csirkét, burgonyát és tojást adott Vezérnek.

Ezt követően a szőlősgazdák unszolására ismételten kért rézgálicutalványt és összesen kapott is mintegy 7-8 mm vásárlására jogosító utalványt, amelyeket pénz és más ellenszolgáltatásért adott el a gazdáknak, részben pedig saját céljaira használt fel. A vádlott állítása szerint soha nem fizetett pénzt Vezérnek,

„hanem félig hízott libát, 50 drb. tojást, egyszer 9 pár, máskor ismeretlen mennyiségű csirkét, többször kosár burgonyát, két ízben 25-25 liter bort stbit szállított díjmentesen annak lakására.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.)

A vádlottnak Szegeden vendéglője volt abban a házban, ami a felesége nevében volt, amelynek havi jövedelme legalább 300-400, értéke 5-10.000 pengő lehetett. Ezenkívül a vádlott számadási kötelezettség nélkül kezelte kiskorú gyermekei nevében álló öt kataszter hold nagyságú szőlőbirtokot, amelynek terméséből a szüretet követően 25 hl. bort készített.

A vádlott beismerte, hogy a Vezértől szerzett rézgálicutalványok, illetve az általa megvásárolt rézgálic kapcsán az alábbi adásvételeket megkötötte.

Papp J.-nek átadott 50 és 100 kg-ról szóló rézgálicutalványt, amelynek ellenében elengedte a vádlottnak 1925. évtől használatra adott nyolc db 6-7 hl-es hordó évi kb. 150 pengő használati díjat.

Ördög G.-nak adott 50 és 50 kg-ról szóló utalványt, amelynek ellenében több alkalommal nagyobb értékű teherfuvarozást végzett a vádlott részére Szegedről Lengyelkapolnára és vissza. Farkas Antalnak eladott egy alkalommal 100 kg-ról szóló utalványt, kg-ként 5 pengőért, máskor 75 kg-ot, kg-ként 4 pengőért, összesen 600 pengőért. Csucs I.-nek 50 kg értékű utalványt adott el kg-ként 5 pengőért, összesen 100 pengő értékben. Felhő Szilveszternének 10 kg rézgálicot adott természetben, amiért az illető öt napon át dolgozott vádlott szőlőjében. Nográdi J.-nek eladott 21 kg-ról szóló utalványt, kg-ként 6 pengőért, összesen 105 pengőért. Zombori J.-nek 50 kg-ról szóló utalványt kg-ként 4 pengőért, összesen 200 pengőért. Korom N.-nak 20 kg-ról szóló utalványt, amiért a vádlott fáradt olajt kapott. Jójárt J.-nak eladott egyszer 27 kg, majd 70 kg rézgálicot természetben kg-ként, az elsőt 7 pengő 90 fillérért, a másodikat 6 pengő 40 fillérért, összesen 661 pengő 30 fillérért.

Az 59.406/1942. K. M. számú rendelet 3. §-a szerint a 98-99 %-os kristályos rézsulfátot tartalmazó nagykristályos rézgálic legmagasabb viszonteladói ára kg-ként 1 pengő 90 fillér lehetett.

„mert saját bevallása szerint jóforgalmú vendéglője, feleségének értékes ház, gyermekeinek szőlő föld – ingatlana van, melyek jövedelmét vádlott használja fel s így szorultságra nem hivatkozhat. Ellenkezőleg súlyosan esik terhére az, hogy nagy jövedelme és jelentős családi vagyona dacára a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett vállalkozott oly közszükségleti cikkel való üzérkedésre, melynek a felhasználására jogosult gazdától történt elvonása által az ország közgazdasági érdekét nagymértékű károsodásnak tette ki, mely cselekményét a nagy kitartásra, kétségtelenül az üzérkedéssel járó anyagi haszonszerzésből követte el.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.)

A bíróság vádlott védekezését nem fogadta el,

A rézgálicot általában élelmiszer előállítás végett a szőlő- és a gyümölcsfélék permetezésére használták a kis- és nagygazdaságokban egyaránt, amelynek következtében a rézgálic közszükségleti cikknek minősült.

Vádlott a legtöbb esetben nem magát a rézgálicot, hanem annak vásárlására jogosító utalványokat árusította. Mivel a rézgálicot utalvány nélkül nem lehetett beszerezni, így a forgalomban az utalványok magát a rézgálicot testesítették meg,

„ezért a bíróság jogi álláspontja az, hogy amikor a vádlott az utalványokat pénz stb. ellenszolgáltatásért árusította, ezen ténykedésével magát a rézgálicot, mint közszükségleti cikket drágította meg, mert a vásárlók az utalványért fizetett 4-5 P.-vel drágábban jutottak rézgálichoz.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.)

Vádlottnak e cselekményével az árdragító visszaélést valósította meg,

„mivel rézgálic árusítására ipar-engedélye nem volt, így cselekménye a hivatkozott törvényhely 4. pontjába is ütközik azáltal, hogy a rézgálic, mint közszükségleti cikk árát nem szükséges közbeeső kereskedéssel árdragította, végül mert a vonatkozó miniszteri rendeletek megszegésével szerzett be nyereszkes céljából rézgálicot, illetve utalványt: ezért cselekménye az Á.T. 1. §. 6. p.-ba is ütközik, miért is a bíróság vádlottnak a hivatkozott törvényhely 1. 4. és 6. pontjába ütköző árdragító visszaélésben való bűnösségét állapította meg.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.III.6093/1942/8. szám.)

Az ún. „üzérkedő” cselekményt hosszabb időn át folytatta a vádlott és nagy tételben. Ebből nyilvánvaló volt a bíróság számára az is, hogy cselekményét keresetszerzésként, ismétlési szándékkal követte el, amelynek következtében az üzletszerű cselekmény az 1920:XXVI. tc. 8. §-a szerint büntettnek minősült.

A büntetés mértékének kiszabásánál súlyosító körülménynek értékelte a bíróság, hogy a vádlott cselekményét szintén háborús időben követte el, enyhítő körülményként pedig azt, hogy beismerte cselekményét, a büntetlen előéletét és családi állapotát. A vádlott vagyoni viszonyaira tekintettel határozta meg a bíróság a pénzbüntetés mértékét.

A bíróság elrendelte a vádlott elmeállapotának törvényszéki orvosszakértők által történő megvizsgálását is.

Az ügyész természetesen a büntetés súlyosítása, a vádlott és védője a bűncselekmény minősítése miatt és a büntetés enyhítése végett semmisségi panasz nyújtott be a Szegedi Kir. Ítéltáblához.

Az uzorabíróság ítéletének a pénz mint mellékbüntetés kiszabásáról rendelkező részét a vádlott semmisségi panaszra folytán a 7070/1941. M. E. számú rendelet 5. §-ának 2. bekezdésében foglalt semmisségi okból megsemmisítette és a vádlottra kiszabott pénz mint mellékbüntetés összegét 1000 pengőben állapította meg. Az uzorabíróság ítéletének egyéb büntetést kiszabó rendelkezéseit nem változtatta meg. A bejelentett egyéb semmisségi panaszokat az ítéltábla elutasította a következő indokok alapján.

A védelem a panasz jogalapját abban vélte felfedezni, hogy a vádlott egy eset kivételével nem rézgálicot, hanem csupán utalványokat árusított,

„ez utóbbi pedig a rézgáliccal, egy tekintet alá eső közszükségleti cikknek nem tekinthető. Minthogy továbbá a vádlott cselekményét nem megélhetési forrásként követte el, ennél fogva vele szemben az üzletszerűség sem volna megállapítható, hanem cselekvősege egy esetben ártuállépés vétségnek, a többi esetekben pedig csupán kihágásnak megállapítására lehet alkalmas.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11. szám.)

Az ítéltábla az uzorabíróság részéről megállapított tényállást valónak fogadta el. E tényállásból helyesen vonta le az uzorabíróság a bűncselekmény minősítésére vonatkozó következtetését.

„Minthogy a közszükségleti cikket képező rézgálic kizárólag hatósági utalvány alapján szerezhető be, ennél fogva az elsőbíróság által is helyesen kifejtett okokból az ilyen utalványt magával a közszükségleti cikkel egy tekintet alá esőnek kell venni.” (MNL. CSML. Szegedi Kir. Ítéltábla iratai 1943/VII. 1. B.II.386/1943/11. szám.)

Közömbös volt a vádlott bűnössége szempontjából az a körülmény, hogy a vádlott közvetlenül rézgáliccal, avagy az annak beszerzésére jogosító utalvánnyal üzérkedett-e árdrágító módon. Az üzletszerűség megállapításához az is elegendő volt, ha a vádlott az ártúllépést ismételt szándékkal, részben keresetforrásként folytatta. Márpedig a vádlott maga is beismerte, hogy az üzérkedéssel jövedelmét kívánta növelni és azzal kb. 1200 pengőre tett szert. A bűncselekmény minősítése a bíróság szerint megfelelt az anyagi jogszabályoknak.

A büntetés kiszabását vizsgálva az ítélőtábla az az uzsorabíróság által megvizsgált és elfogadott bűnösségi körülményeket a maga részéről is elfogadta és ezek mérlegelése mellett úgy találta, hogy a törvényszerűen alkalmazott Btk. 92. §-ának keretei között kiszabott főbüntetés a vádlott alanyi és tárgyi bűnösségével arányos, így annak sem súlyosítására, sem pedig enyhítésére törvényes alap nincs.

A kiszabott pénz, mint mellékbüntetés összegét azonban az alanyi és a tárgyi bűnösséghez, mint pedig a vádlott vagyoni viszonyaihoz képest túlzó mértékűnek találta, amelyre tekintettel Bpn. 33. §-ának első bekezdése értelmében megsemmisítette és leszállította.

Feladat: Az előadáson kiosztott jogeset elemzésének elkészítése írásban.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Milyen hatása volt az I. világháborúnak az árak szabályozására?
2. Határozza meg a közszükségleti cikk fogalmát!
3. Mit szabályozott az 1923:V. törvénycikk?
4. Melyek voltak az árdrágító visszaélések esetei?
5. Mi volt a feladata az uzsorabíróságnak?
6. Milyen döntést hozott a szegedi uzsorabíróság az olvasóleckében szereplő jogesetben?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

AJÁNLOTT IRODALOM

ALMÁSI ANTAL: *A háború hatása a magánjogra*, Magyar Jogászegylet, Budapest, 1917.

FINKEY FERENC: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1932.

